

מתעודה של שנת 1357 ידועה לנו ד' ככפר. ב-1380 הוכרה כעיר. ב-1405 הוענק לה רשמית מעמד של עיר על-פי החוק המאגדבורגי. ב-1474 פלשו לד' צבאות המלך ההונגרי, שהעלו את העיר באש ובזון את רכוש חושביה. בעקבות פלישה זו נבלמה התפתחותה של ד' כמשך עשרות שנים. משהלך וגדל במאה ה-16 הסחר בין פולין והונגריה עמדה ד', השוכנת במעבר הרי הקארפאטים, בסימן של התפתחות מואצת. ב-1540 נקבעו בה שני ירידים שנתיים ויום-שוק בשבוע. מאותו זמן בערך הוקמה בד' תחנת-המכס, ולעירוניים ניתנה הזכות הבלעדית של איחסון יינות וכן זכות-קדימה לקנייתם. באמצע המאה ה-17 נבנה במקום ארמון מפואר של בעלי העיר הפרטיים באותם הימים, ולידו תחנת-קמח שהופעלה במי הנהר. מחזור סחר-החוף בד' היה באמצע המאה ה-18 גדול כלי-כר, שהמלך ראה לנחוץ להגדיל את מספר הירידים השנתיים ולהעמידם על שבעה וכל אחד מהם נמשך שבוע ימים. אך עם בנייתה בסוף המאה ה-19 של מסילת הברזל, המוליכה לסלובקיה-הונגריה במעבר לופקוב של הרי הקארפאטים החלה ירידתה של ד'. ב-1914 ניטשו במבואות ד' קרבות עזים בעת המתקפה הראשונה של צבאות הרוסים לעבר הרי הקארפאטים.

עם חידושו של השלטון הפולני בד' ב-1918 פסק כמעט לחלוטין סחר-המעבר בד' (מגאליציה להונגריה), ועסקי ההברחה המוגבלים לא היה בהם כדי לשמש תחליף למקור הפרנסה בן מאות השנים של חושבי ד'. בתקופה שבין שתי מלחמות-העולם הייתה כלכלת העיר שרויה בקיפאון.

יישוב יהודי של קבע התקיים בד' כבר במאה ה-16. יהודי המקום סחרו ביינות שיובאו מהונגריה לפולין, ואף היו בין הנוסעים לעבר הרי הקארפאטים לשם יבוא הסחורה. במאה ה-17 התקיימה בד' קהילה יהודית מאורגנת, ולה בית-עלמין. בעת השיפוץ, שנעשה בארמונו של האציל טארנובסקי בד' ב-1932, נמצאו שתי מצבות יהודיות עתיקות מסוף המאה ה-17 ותחילת המאה ה-18. כנראה, שבמקום זה היה בית-העלמין העתיק של קהילת ד'. על גודלה של קהילת ד' במחצית הראשונה של המאה ה-17, ובעיקר על היקף-הסחר הגדול שניהלו סחריה, תעיד בין השאר העובדה שב-1740 לוותה הקהילה 2,000 טאלרים, סכום עתק באותם הימים, מן הכנסייה המקומית. לקהילת ד' היה מעמד נכבד בארגון-הגג הקהילתי - בוועד מדינת "פולין קטן" (או ועד מדינת קראקוב-צחמיר). ב-1754 חתם ר' יצחק סגל לנדא, (החונה בק"ק דוקלא), על המכתב של ועד דד"א נגד ר' יהונתן אייבישיץ. במושב של הוועד דד"א, שנתיקים ב-1765 בפליץ (פיליצה), ישב ראש מרדכי מדוקלא (מארקוס דוקלסקי), פרנס הוועד של "פולין-קטן" דאז.

במחצית השנייה של המאה ה-18 נמנתה קהילת ד' עם הגדולות שבאזור. קהילה זו שמנתה ב-1765 כ-600 נפשות, ובכללן תינוקות עד גיל שנה, חלשה על 232 יהודים, שישבו

עוד כמה מאות יהודים שעלה בידיהם להסתתר. במחצית השנייה של ספטמבר 1942 התקיימה האקציה השלישית, שבה נרצח ד"ר נויברגר, יו"ר היודנראט. גם הפעם מצאו יהודים רבים מפלט במחבואים, או שברחו ליערות, אלא שמחמת המצב הקשה במקומות המסתור חורו רובם לגיטו. הם גורשו, כמשוער, בתחילת אוקטובר 1942 למחנה בבלוץ'. בעיר נשארה עדיין קבוצה קטנה של יהודים לצורך ניקוי שטח הגיטו, וכן אנשי היודנראט והמשטרה היהודית עם משפחותיהם. בדצמבר 1942 הובלה קבוצת הניקוי לגיטו טארנוב. אנשי היודנראט והמשטרה, כ-30 נפשות, נרצחו באפריל 1943 בידי הגרמנים בבית-הקברות היהודי בדומברובה.

משנסתיימה המלחמה חורו לד' 50 יהודים, אך הם עזבו את עיר-הם בגלי ההגירה היהודית מפולין שלאחר השחרור.

אנמ"צ: 28/6.

איו"ש: JM/1829, JM/1572; M-1/E-87/32; 021/16; 016/2348; 033/124-1-4; 021/19.

אמח"י: HM/7101, HM/7099, HM/7102.

אצ"מ: Z-1/414; Z-3/179; Z-4/222-23; Z-4/234-13.

אח"ע: VII-123, חיק 14.

AJDC Archives: Countries - Poland, Reconstruction 399.

ספר סמרינוב והסביבה, תל-אביב 1969, ע' 192.

Dąbrowa Tarnowska, Zarys dziejów miasta i powiatu, Warszawa 1974; S. Zabierowski, Pustkówek. Hitlerowskie obozy wyniszczenia w służbie poligonu SS, Rzeszów 1981.

"המגיד" 3.5.1859, 17.10.1865; "מחזיקי הדת" 29.5.1881; "המצפה" 31.1.1906; "הצפירה" תמו תכניו, 18.7.1918, 25.4.1918, 15.1.1935; "Nasz Głos" - "Hanoar Hacijoni" 15.6.1935, 10.3.1939; "Nasz Głos" - "Nasz Głos" 15.1.1935; "Nasza Walka" 14.7.1935; "Nowy Dziennik" 27.7.1919, 24.9.1919, 25.10.1919, 14.12.1919, 9.4.1922, 23.8.1922, 29.3.1930, 30.1.1931, 30.12.1932, 7.4.1933, 26.1.1934, 8.5.1935, 5.2.1936, 14.5.1936, 18.11.1937, 9.5.1939; "Tygodnik Żydowski" 12.7.1935, 30.12.1938, 12.5.1939.

דוקלה Dukla

(נפת קרוסנו, מחוז לובק)

שנה	כלל האוכלוסייה	יהודים
1765	(?)	574
1880	3,007	2,410
1890	3,006	2,456
1900	3,213	2,539
1910	4,588	2,805
1921	3,806	2,338

הידיעה על הפוגרום בד' בחודש נובמבר 1918, שבו נפצעו יהודים רבים ורכושם נשדד.

קהילת ד' היתה, כאמור, אחת התשובות באזור כבר במאה ה-18, וכס הרבנות בה נחשב למכובד מאד. הקהילה קיימה במחצית השנייה של המאה ה-18 שני רבנים (אחד מהם כנראה מו"ץ) ועוד 7 כלי קודש נוספים (שמשים, מלמדים וחזן). כשה מרבני המקום נבחרו לכהן בקהילות הגדולות והמפורסמות בימים ההם בפולין ומחוצה לה. רבה הראשון של ד' היה ר' אריה לייב ב"ר שאול. הוא כיהן בד' ב-1719 וכעבור זמן-מה ביקש להתמנות לאב"ד טארנופול חישוב. ב-1730 עבר לכהן בגלוגוב (שלזיה-גרמניה) ומשם ללבוב ולאמשטרדם. נפטר ב-1755. ר' יעקב יצחק ב"ר יקותיאל זלמן הלוי בעל "אמרי רברבי" ו"מעייני הישועה" נתמנה לרב בד' ב-1732, ב-1759 עבר לכהן בעיר צ'ליץ בשלזיה ומשם עבר לפרשבורג, בה נפטר ב-1765. זמן-מה כיהן בד' ר' יהודה לייב הלוי, נצר למשפחת הרבנים הנודעה ה"ר. הוא עבר לכהן ביארסלאב, ובשנות השבעים למאה ה-18 כבר ישב על כס הרבנות בעיר זו. את מקומו בד' מילא ר' חיים יעקב שטריוס ב"ר אברהם (נפטר ב-1776 בד'). ממנו קיבל ר' יצחק אייזיק הלוי וייסטמאן (או אקשטיין). ידוע שהוא ישב בד' כבר ב-1782, וכיהן ברבנות שם עד יום פטירתו ב-1804. זמן-מה כיהן ברבנות ד' ר' יהושע יצחק יאיר הורוויץ, שהיה לאחר-מכן אב"ד לבוב ובאחרית ימיו רבה של ז'וראבנו (שם נפטר ב-1850). אחריו, כנראה, נתמנה לאב"ד ד' ר' יעקב הכהן גוטוורט, שישב על כסאו עד פטירתו ב-1848. במקומו נתמנה רבה לשעבר של פוטוק, ר' יהודה לייב אשכנזי ב"ר גרשון, בעל "מאורות נתן". כמתנגד להסידות, שהתפשטה אז בד', הסתכסך ר' יהודה לייב עם בני קהילתו ונאלץ לעבור לכהן בקהילת טישמיניצה. את כסאו בד' ירש ר' אביגדור הלברשטאם, שהוכתר לאב"ד ד' בלחץ אחיו, האדמו"ר ר' חיים מצאנו. ר' אביגדור נפטר ב-1877, ועל כסאו ישב חתנו, ר' דוד ה"ש. האחרון עיקר מאויו היו לבתר האדמו"רות, ועל כן מינתה הקהילה ב-1881 לאב"ד את ר' שמואל ב"ר זאב-וולף אנגל, וכשעבר זה ב-1886 לכהן כאב"ד ראדומישל, נתמנה ר' דוד צבי טעבל זעמאן, בעל שו"ת "קב זהב". ב-1907 נתמנה לאב"ד ד' ר' מנחם מנדל ב"ר אריה-לייבוש הלברשטאם, שהמשיך בכהונתו עד 1935.

ב-1892 הוקמה בד' ישיבת "קובע עתים לתורה" וכראשה עמד ר' אברהם ב"ר יונה הלוי אטינגא. הישיבה המשיכה להתקיים עד פרוץ מלחמת-העולם הראשונה. חיבוריו של ר' אברהם ראו אור בבני-ברק ב-1972 בשם "אוצר שיחות חכמים".

הווי היישוב היהודי בד' לקראת סוף המאה ה-19 היה חסידי מובהק. בראש חסידי המקום עמדו חסידי רימאנוב וחסידי צאנו. ב-1881 הוקם במקום סניף של "מתחיקי הדת".

כ-29 כפרים בסביבה. בד' גופא היו בבעלות יהודית 57 כחים. ידוע עיסוקם של 40 מתוך 109 ראשי בתי-אב: חוכר בית מיבשל-כירה (שהיה בבעלות אוצר המלוכה) — 1; חוכרי פונדקים — 3; סוחר — 1; חנוונים — 2; חייטים — 8; פרוונים — 3; עושה כפפות — 1; צורפייזהב — 4; קצבים — 4; עושה דוחים — 1; רבנים — 2; שמשים — 2; מלמדי תינוקות — 4; חזן — 1; פרנס — 1; גלב — 1; כליזמר — 1.

ב-1781, כלומר כשהיתה ד' תחת השלטון האוסטרי, חויבו 188 מפרנסים יהודים בתשלומי מיסים. סכום המיסים עשוי להעיד על מצב פרנסתם של המחויבים בהם: 122 מהם חויבו בתשלום 25 גולדן לשנה, 65 ב-25-100 גולדן, ואחד סוגו לאלה המשלמים 101-300 גולדן לשנה.

נטל המיסים היה כבד לכל שלושת הסוגים של משלמי מס. באותה שנת 1781 נדרשו יהודי ד' להחזיר את הפיגורים שנצטברו משנים קודמות בתשלומי ארנונה בסך של 25 גולדן. בגזירת ה"פרודוקטיביזאציה" והפניית היהודים לעבודה בחקלאות נדרשה קהילת ד' ב-1791 לספק 9 משפחות ולשאת בעול הוצאות ההעברה בסך 250 גולדן למשפחה. כשאר הקהילות, כן נקטה קהילת ד' שיטה של סחבת, עד יעבור זעם, ואמנם רק ב-1797 יצאו להתיישבות חקלאית שתי משפחות יהודים מד', ומאז ועד 1805 לא נשלחה אף משפחה אחת. בינתיים שככה הגזירה. גם ה"רפורמה בחינוך היהודי" מיטודו של ה. הומברג לא פסחה על ד'. ב-1794 הוקם שם בית-ספר לילדי ישראל. אפשר שלא פעל כלל, ונכחד זכרו לאחר שבוטלו בתי-ספר מסוג זה ב-1806 ככל ערי גאליציה.

במחצית הראשונה של המאה ה-19 הלך וגדל היישוב היהודי בד', בעיקר בגין השגשוג הכלכלי שהיה כרוך, כמקודם, בסחר יינות ובקר, שיובאו דרך המעבר בהרי הקארפאטים מהונגריה. בעת ההיא גם רבו ביישוב היהודי בד' הסוחרים הזעירים ובעלי-המלאכה. בעלי הארמון האחוזה ממשפחת הרון מיצ'ינסקי נטו חסד ליהודים, והללו רכזים מהם מצאו את פרנסתם כחוכרים, מוזגים או סוכנים של האחוזה. על היחס הפאטרנאליסטי של בעלי האחוזה אל יהודי המקום תעיד העובדה שב-1901 תרם הרחן מיצ'ינסקי, בעליה של האחוזה באותם הימים, 500 כתרם לעניים היהודים בד', ועוד 1,000 כתרם לבניין בית-המרחץ ומקוה-הטהרה של הקהילה.

כאמור נבלמה התפתחותה של ד' עם בנייתה של מסילת-הברזל במעברי לופקוב בהרי הקארפאטים, ועל כן חל גם קיפאון בהתפתחותו של היישוב היהודי לקראת סוף המאה ה-19.

אירועי המלחמה גרמו לנטישתם של יהודי ד' את העיירה. במיוחד בהתקרב החזית אל המקום וכשעת הקרבות. רבים מהם לא שבו עוד אל עיר מכותם, ומה עוד שהגיעה אליהם

לדראמה. הפעולה התרבותית וההסברתית של הציונים נתקלה בהתנגדות חריפה מצד החרדים, בעיקר החסידים, אולם קשה היה לאחרונים לבלום את התנועה הציונית ההולכת ומתרחבת. ב-1924 איים הריב הצעיר, ר' יחזקאל שרגא ב"ר מנחם מנדל הלברשטאם, בנידוי כל מי שישתתף בהצגה של החוג לדראמה. ואף-על-פי-כן באו הצופים בהמוניהם אל ההצגה. ב-1928 אף עלה בידי הציונים לארגן בקלויז ובבית-המדרש אסיפות בחירות לסיים. בד' הוקמה "עזרה" חלוצית ובשנות השלושים התקיימו ופעלו בה ארגוני נוער ציוני: "עקיבא", "השומר הצעיר" ובית"ר, שהיו כעלי מועדונים.

בבחירות לקונגרס הציוני ב-1935 נמכרו בד' 132 שקלים, והבותרים, 118 במניין, הצביעו כלהלן: 70 — "הציונים הכלליים", 16 — "המזרחי" — 30 — ל"רשימת א"י העובדת", 21 — ל"מפלגת המדינה".

עד 1934 היה בנועד הקהילה רוב לחרדים ול"בעלי-בתים". בבחירות שהתקיימו באותה שנה נבחר ליו"ר ועד הקהילה הציוני שמעון שטוף. כרבנים בתקופה שבין שתי מלחמות-העולם כיהנו ר' מנחם מנדל הלברשטאם (עד 1935), שאת מקומו מילא בנו, ר' יחזקאל שרגא, וכראב"ד כיהן ר' דוד צבי טעבל ועמאן (נספה בשואה).

מאחר שהיהודים היו יותר מ-60% של אוכלוסי המקום, ובבחירות למועצה המקומית היה מובטח להם רוב, הגיעו נציגיהם לכלל הסכמה עם נציגי האוכלוסייה הנוצרית, שבכל הרכב יהיה ליהודים במועצה המקומית יתרון של שני מאנדאטים, ובתמורה לכך ייבחר נוצרי לראש המועצה ואילו סגנו יהיה יהודי. ב-1931 כיהן כיו"ר המועצה הכומר טיפוביץ' וסגנו היה היהודי ד"ר ר. שמולביץ, ששייכו על יחסו ההוגן לאוכלוסיית ד' בלא הבדל דת ולאום. ואמנם באותה שנה הקציבה המועצה לצורכי סעד ותרבות של היהודים כ-1,000 זלוטי, מהם 360 לאגודה המטפלת ביהומים, 200 ל"ביקור חולים" ולילדות, 200 לקופת גמ"ח, 50 לחברת "הכנסת אורחים", ו-100 לספרייה ולמועדון הקריאה. יצויין שהיחסים החקיניים בין יהודי ד' ושכניהם הלא-יהודים לא הופרו בדרך-כלל עד פרוץ מלחמת-העולם השנייה.

במלחמת-העולם השנייה

ימים ספורים לאחר שנפתחה המלחמה בספטמבר 1939, הצטרפו גברים יהודים אל זרם הפליטים שנע מזרחה, ומקצתם נשארו בגאליציה המזרחית לאחר שזו סופחה לברית-המועצות.

עם כיבוש העיר ב-8.9.39 התחילו הגרמנים בחטיפת יהודים לעבודות-כפייה. חיילי הוורמאכט התעללו במיוחד ביהודים דתיים וגזזו את זקניהם. ביום הכיפורים החפרצו

כאשר הוקם בד' ב-1895 בית-ספר מיסודו של הבארון הירש, התנגדו להקמתו החסידים, ורק 32 תלמידים היו בשנה הראשונה להקמתו. אולם לאט לאט חדרו גם לד' רעיונות מודרניים. ב-1906 נמסר על אסיפה גדולה של הציונים במקום, וב-1908 כבר למדו בבית-הספר הנ"ל 140 תלמידים.

בין שתי מלחמות-העולם

משנסתיימה מלחמת-העולם הראשונה פתחה, כאמור, האוכלוסייה היהודית בד', והירידה במצבם הכלכלי, שנסתמנה זה כמה עשרות בשנים, נעשתה חדה יותר. עם חידושו של שלטון פולין נותקה ד' כליל ממקור-פרנסה חשוב. הוא יבוא יינות, פירות ובקר, שבו תיווכו סוחרים המקום. התרוששותן של שכבות שלמות מבין האוכלוסייה היהודית הלכה וגברה, והגיעה לשיאה בזמן המשבר הכלכלי, בשנים 1929-1931, ומשבר זה נמשך עד סוף שנות ה-30.

ב-1919 נתמכו עניי המקום בכספי הג'וינט: הוקם מטבח עממי (בעיקר לילדים), חולקו מזון ובגדים. ב-1923 תמך הג'וינט גם בחברת "ביקור חולים" שהושיטה עזרה רפואית חינם לעניים שבעניים. ב-1919 הוקם, בין השאר, בסיועם של יוצאי ד' בארצות-הברית, בית-יתומים, בעיקר ליתומים של חללי המלחמה. תניכי המוסד למדו בבית-הספר הכללי ואילו במוסד למדו מקצועות מלאכה. התארגנה גם חברה לטיפול ביהומים, שתרומותיה למוסד הגיעו ב-1929 לסכום ניכר של כ-1,700 זלוטי. ב-1936 קיבלו כ-70 מילדי העניים מזון נוסף מטעם הארגון "צנטוס".

הסוחרים הזעירים, בעלי-המלאכה והרוכלים היהודים הסתייעו באשראי זול שניתן להם מטעם קופת גמ"ח, שהיתה קיימת בד' מזמן; ב-1929 קיבלו הנצרכים מקופה זו 80 הלוואות בסך כולל 4,000 זלוטי. באותה שנה הוקם בד', בסיוע יוצאי ד' בארצות-הברית, קואופראטיב יהודי לאשראי שנשא אף את השם "קואופראטיב פולגרי-אמריקני". קואופראטיב זה סונף לאיגוד הקואופראטיבים היהודיים בפולין, ומטעמו קיבל ב-1930 הלוואה להון-היסוד שלו בסך 6,000 זלוטי. הקואופראטיב לאשראי גילה בשנים שלאחר-מכן פעילות עניפה בתחום האשראי, ונתמכו בו כמשך שנות קיומו מאות נצרכים מבין הסוחרים הזעירים ובעלי-המלאכה היהודים.

התקופה שבין שתי מלחמות-העולם עמדה בד' בסימן חיוקה של התנועה הציונית וריבוי השפעתה במוסדות היהודיים, בעיקר בשנות השלושים. "החתייה" (ארגון כלל ציוני) הקים ב-1919 בית-ספר עברי, מסונף ל"תרבות" ולמדו בו ב-1926 110 תלמידים ב-4 כיתות והורו בו 7 מורים. ביוזמת הציונים הוקמה ב-1922 ספרייה; וב-1924 — מועדון קריאה ועל ידו "אגודה חברתית" וחוג חובבים

אצ"מ: Z-3/179; Z-4/222-23; Z-4/234-13; Z-4/2997-II.
אש"צ: 83(3).

AJDC Archives: Countries — Poland, Cult. Rel. 344;
Medical Report 377; Reconstruction 399.

"די אידישע שטימע" (קראקא) 7.1.1929; "טאג" 27.7.1912;
"טאגבלאט" 3.9.1924; "המגיד" 6.6.1896, 10.10.1901; "מחיריקי
הדת" 15.7.1881; "המצפה" 24.6.1904; "הצפירה" תמוז תרנ"ו
(1896);

"Chwila" 2.3.1928; "Nowy Dziennik" 12.8.1922, 11.5.1923,
14.3.1924, 18.12.1924, 10.1.1925, 30.4.1931, 2.3.1932,
1.8.1932, 20.9.1932, 1.1.1934, 30.12.1934; "Wschód"
17.1.1906.

דו'יידו'יצה Dziedzice

(נפת בייילסקו, מחוז שלזיה)

שנה	כלל האוכלוסייה	יהודים
1890	1,088	51
1900	1,618	86
1910	2,436	185
1921	2,906	234

עד 1918 כפר בשלזיה האוסטרית, כ-10 ק"מ מביילסקו.
בסוף המאה ה-19 היה ליישוב תעשייתי. הוקמו או בסביבה
בתי-זיקוק לנפט, מפעלי-כימי ומכרות-פחם. במחצית
השנייה של המאה ה-19 חובר היישוב לקו מסילת-הברזל
וארשה-וינה, ושימש בתקופה שבין שתי מלחמות-העולם
וגם לאחר מלחמת-העולם השנייה תחנת-מעבר מפולין
לצ'כוסלובקיה. רבים מתושבי היישוב עברו בביילסקו
הסמוכה.

תחת שלטונה של פולין המחודשת זכתה ד' לפיתוח מזורו
והורגה מפעלי-תעשייה. היסוד הפולני באוכלוסייה היה
לד' יחד לתקופה האוסטרית, שבה היו הרוב הגרמנים,
א הנוטים לתרבות הגרמנית.

ראשוני היהודים החיישבו, כנראה, בד' לאחר ביטול
ההגבלות על מגורי היהודים בגאליציה ובשלזיה האוסטרית
ב-1860. הם עסקו בעיקר במסחר, ומקצתם בפקידות ואף
במקצועות חופשיים. היה זה יישוב יהודי טיפוסי לשלזיה
האוסטרית, שההורי שלו דמה לזה של יישובי היהודים
בבוהמיה או בגרמניה.

הגרמנים לבתי-הכנסת ופגעו במתפללים. בסוכות ח"ש נקרא
פנחס הירשפרונג אל השלטונות הגרמניים ונצטווה לרכז
קבוצת יהודים כדי לגרשם מורחה לנהר סאן, אל השטח
הסובייטי. לפי צו זה הורשו להישאר בד' רק בעלי-המלאכה
והעובדים במפעלים התיוניים למשק הגרמני. ואמנם קבוצה
של יהודי ד' אולצה לעבור את הסאן, אך בידי רבים מהם
עלה להסתתר ולשוב לעיר. מקצת מן הפליטים שנמצאו
בגאליציה המזרחית חזרו בתשאי לד', והאחרים הוגלו בקיץ
1940 לאזורים מרחקים בברית-המועצות.

בתחילת 1940 חיו בד' כמה מאות יהודים, בני הקהילה
המקומית וכן מגורשים מיישובים קטנים שבסביבה. באותה
עת הוקם היהודנראט ועל חבריו נמנו יצחק מייל, פתחיה
הנדלר ומרדכי טוביאס. לפי מקור אחד עמד בראש
היהודנראט ב-1942 שמעון שטוף. אנשי המועצה היהודים
נדרשו על-ידי הגרמנים לספק מדי יום כיומו מיכסות אנשים
לעבודות-כפייה, לשלם היטלים כספיים ולמסור דברי-ערך
וחפצי-בית שונים.

ב-1941 הורע מאוד מצבה הכלכלי של הקהילה ומטעם
י.ס.ס. הוקם בנקום מטבח ציבורי, שסיפק ארוחת חמות
לנוקקים. בתחילת 1942 הובאו לד' יהודים נוספים מן
האזור; היו אלה בעיקר יהודים מן הכפרים הסמוכים,
שגורשו לד' לאחר עליית רכושם החרם. באביב 1942 רוכזו
כל יהודי ד' ברובע מיוחד, ולפי ידיעה אחת היה זה גיטו
סגור.

ב-10.8.42 התחילה אקציה. כל היהודים נצטוו להתאסף
בכיכר השוק. הללו שניסו להסתתר ונתגלו — נרצחו
במקום. בכיכר האיסוף נתקיימה סלקציה. החולים והזקנים
הופרדו, הובלו לעיר הסמוך ושם הוצאו להורג, ואילו
הכשרים לעבודה, בעיקר הגברים, הועברו למחנה-העבודה
שהוקם בעיר. כל הנותרים שולחו למחנה-המוות בבלז'ץ.
הכלואים במחנה-העבודה הועסקו במחצבות ובסלילת כביש
בין בארווינגק לנובי-מיגרוד. שתי חברות גרמניות הוציאו
לפועל עבודות אלו וניצלו את כוח העבודה של אסירי
המחנה: כ-140 מהם עבדו בשביל חברת "ארתור ואלדה —
ברסלאו" וכ-170 עבור "אמיל לדוויג — מינכן". תנאי
העבודה היו קשים ביותר, והשומרים הגרמנים היו הורגים
במקום כל מי ששגל. המחנות חוסלו בדצמבר 1942 ושרידי
העובדים הועברו למחנות בו'שוב ובוולדה-דוחאצקה ליד
קראקו.

מספר הניצולים מבין יהודי ד' נאמד ב-150 לערך, כ-100
מהם שהו בשנות המלחמה בברית-המועצות.

איו"ש: M-1/E 2061/1866, M-1/E 1781/1643
M-1/Q 1420/189; 012/19
איווא: אדרפ 20, אדרפ 49.
אמתי: HM/7096, HM/7099, HM/7100, HM/7101, HM/7102.